

החיים בעמק חפר – בין צבי הים לקו התפר

גלית שאול, ראשת המועצה האזורית עמק חפר, שהוקמה כבר ב־1940, מובילה גישה שמאמינה בעצמאות של הרשויות המקומיות, ומצרה על לפיתת המדינה – שמחד אינה משחררת אחריות, ומאידך מקצצת במשאבים. בין אתגרי הביטחון, החינוך והסביבה באחד האזורים הירוקים ביותר בישראל, היא מציעה פתרונות יצירתיים. "אני מנסה בכל כוחי לאזן, כדי שלא כל המדינה תהיה רק שלמת בטון ומלט".

דופן: מועצה אזורית שנמצאת במרכז הארץ, אבל גם בשולי הפריפריה; גם בחיקו החמים של מישור החוף, אבל גם בקרבה לקו התפר ולסכנות מהשטחים; גם בשרון, וגם קרוב לשומרון. שאול נבחרה ברוב גדול לתפקיד המאתגר בשנת 2018, ושוב ב־2024 ברוב גדול אפילו יותר. אבל גם היום, אחרי שנים בתפקיד, היא צריכה להתמודד באופן יומיומי עם משימות לאומיות בלתי פוסקות, באזור כפרי שהיה אמור לעשות כותרות בעיקר בנושאים כמו סביבה, חקלאות ותיירות.

המועצה האזורית עמק חפר היא המועצה האזורית הראשונה שהוקמה במדינת ישראל, כבר בתקופת הבריטים (1940). היא גם המועצה עם המותניים הצרים ביותר בישראל: מצידה האחד היא נתחמת בים, ומצידה השני בקו תפר. בין שני אלה נפרשים כ־15 ק"מ בקו אווירי, עם נוף כפרי, שדות מוריקים, אגמונים, ציפורים וחופי ים יפהיים. אך ממזרח, צמוד לקו התפר, התמונה שונה לגמרי: אזור מריבה עם ריבונות כפולה ושפע של אימים ביטחוניים.

"היום, אחרי שש שנים בתפקיד, אני יכולה להגיד שהאתגר הגדול ביותר שלנו היה ונשאר האתגר הביטחוני. אני מודה שכאשר נכנסתי לתפקיד לא האמנתי שאצטרך להקדיש כל כך הרבה זמן ומשאבים לסוגיית הביטחון. אף אחד לא יכול היה לדמיין את הקריסה של השבעה באוקטובר, את האסון הנורא, ואת שקרה

בוקר השיחה עם גלית שאול נאלצה ראשת המועצה האזורית עמק חפר להתמודד עם בעיה מוכרת ושכיחה: באחת הכיתות בבית הספר פחת באחת מספר התלמידים והיה נמוך מהמכסה המינימלית. הירידה 'מתחת לקו האדום' נובעת מעזיבת משפחות את הארץ. "שלוש משפחות החליטו לעזוב לחו"ל בשבועות האחרונים", מספרת שאול, "ועכשיו צריך לסגור את הכיתה ולפזר את הילדים בכיתות אחרות. ההורים זועמים ובצדק. הם אומרים: 'איך יכול להיות שבזמן מלחמה, ואחרי תקופה קשה כזאת, מפרקים כיתה?!' אני מסבירה להם שמשרד החינוך מחליט, ואסור לי לפתוח את הכיתה כך, אבל הם אומרים: 'תממני את', כלומר המועצה. אלא שאסור לי.

"זאת דוגמה קטנה למערכת היחסים הבעייתית בין המועצה למדינה, שמחליטה עבור התושבים שלי שכיתה עם 28 תלמידים לא יכולה להתקיים, אפילו אם יש לי כסף לממן אותה, או כל פתרון תקציבי יצירתי אחר. וכך אני מוצאת את עצמי מול שוקת שבורה: מצד אחד אני לא יכולה להחליט לגבי התושבים שלי, ומצד אחר המדינה לא מקצה לי משאבים כדי להשאיר את הכיתה פתוחה. כך זה כמעט בכל סוגיה בשנים האחרונות".

שאול מתמודדת עם אתגרים כאלה לא מאתמול. עמק חפר היא דוגמה לפנינה יוצאת

אנשים באו לגור כאן בגלל החינוך, השטחים הירוקים והקהילתיות. רבים לא הבינו את האתגר הביטחוני.

אגמונים, ציפורים ושדות
מוריקים. גלית שאול.
צילום: שלומי אמסלם

"ממש אחרי שנבחרתי בפעם הראשונה, אני זוכרת שהתקשרו בבוקר מגלי צה"ל והודיעו שנפל טיל במושב משמרת. זה אמנם לא בשטח שלנו, אבל קרוב למדי. אז הלכתי לראות מה קורה שם והבנתי את גודל הנזק. נחלה שלמה הושמדה, למעט המשפחה שניצלה כי נכנסה לממ"ד. אז הייתי צריכה לבנות תוכנית של ממ"דים ומיגוניות בעלות של מיליון שקל לשנה. התוכנית שלי הייתה שתוך עשור אדביק את הפער בבתי הספר, ולקחתי הלוואה של 13 מיליון שקלים לשנים הבאות. אבל אף אחד לא דמיין שנקבל את זה לפרצוף בתוך שנים ספורות. אף אחד לא דמיין שתוך זמן קצר נשב בשלוש לפנות בבוקר בממ"ד בגלל מלחמה עם איראן".

זה מחדל של המדינה. גם באזורי ספר אחרים אין מספיק מיגון – למשל באשקלון. וגם במקומות רבים בגליל.

"כל הסיפור של המיגון – המדינה הפילה את זה פה על האזרחים. יש פה הרבה בתים של פעם, וצריך לעשות שינוי משמעותי כדי להיות מוגנים מספיק, והמדינה לצערי לא שם. אז חלק מהאתגר הביטחוני של כיתות הכוננות ומסגרות האימונים והצ"חי (צוותי חירום יישוביים) הוא להתמגן בכוחות עצמנו.

"ויש כמובן גם סוגיות נלוות לעניין קו התפר: אנחנו למשל מתמודדים עם זיהום בנחל אלכסנדר שמגיע מבתי המטבחים ומבתי הבד ומהביוב שזורם מהשטחים. בבת חפר, לפני יותר מעשור, היה אירוע שבו נחל שכם עלה על גדותיו ומי ביוב הציפו את הרחובות ואת הבתים. אלה אירועים לא פשוטים שנובעים מהקרבה הזאת. ומה שלפעמים לא מבינים במרכז הארץ הוא שאם הנחל מזדהם מהרשות, אז החופים המדהימים שלנו שאליהם הוא זורם, בית ינאי ומכמורת, נסגרים".

אתגר נוסף שעיימו מתמודדת שאול הוא החינוך. גם כאן היא הייתה רוצה שהמדינה תתמוך יותר, או לפחות תשחרר את החבל, כדי לאפשר לכל מועצה להתמודד בכלים המתאימים לתחומה

בעקבותיו. אבל אנחנו התרענו רבות על הסכנות ועל הסיכונים.

"אנחנו חיים בדיסוננס כל השנים: מצד אחד המקום ירוק, יפה ורגוע, ומצד אחר המון דאגות כי הקרבה לטול כרם מוחשית, ומסתכמת בסך הכל בכ-300 מטרים באזורים מסוימים, למשל מבת חפר.

"אנשים באו לגור כאן בגלל החינוך, השטחים הירוקים והקהילתיות, ורבים מהם לא הבינו את האתגר הזה, שהוא קשה במיוחד במרכז הארץ; לחיות לצד קו התפר הסוער והאיומים הרבים שהוא מייצר. זה מחייב אותנו להיערכות מיוחדת לא פשוטה.

גלית שאול עם נציגי פיקוד העורף.

אני מאמינה שצו שמונה האמיתי שלנו הוא לדבר על דברים שגרתיים כביכול, כאלה שייתנו כוח להמשיך הלאה. זה התפקיד שלנו בשביל לייצר חוסן בציבור.

נוצר מצב שבו במקום שבתי הספר הממלכתיים יהיו הכביש המרכזי של המדינה, הם הפכו לדרך הצדדית. בכבישים המרכזיים טסים הזרמים האחרים. בדיוק הפוך מכפי שאנחנו, בזרם הממלכתי-ציוני-חילוני, רוצים וצריכים.

"ישנו משבר של צוותים במערכת החינוך, משבר של מנהלים, תלמידים שרואים את ההורים שלהם מפגינים חוסר אמון בממשלה ובשלטון ובמערכות הציבוריות. אנחנו רואים את הילדים עם החרדות שלהם, ואנחנו עוסקים בזה המון. השנה ראיתי ילדים שסיימו כיתה ו', ובעצם מאז כיתה א' לא היה להם יום אחד נורמלי של לימודים. ילד הוא ילד רק פעם אחת. אז הצוותים צריכים לעבוד יותר קשה, ובמהלך הקורונה החלפתי עשרה מנהלים. זה אתגר גדול מאוד."

וליכולות תושביה. "החינוך הוא אתגר מטורף שכל העולם מתמודד עימו, ובישראל הוא גדול מתמיד. ישנו שינוי שקשור ב-AI ובטכנולוגיות החדשות, והשאלה היא איך מתאימים את מערכת החינוך לשינוי הזה. הייתה לי שיחה עם מנכ"ל משרד החינוך הקודם, ואמרתי לו שהוא המנכ"ל השישי שאני נפרדת ממנו בתקופה שבה אני מכהנת, ולאחרונה התפטר השביעי. קורונה, חמש מערכות בחירות, מלחמה מתמשכת. איך מצליחים להכניס למערכת החינוך כיוון קוהרנטי במצב כזה?

"האתגר בחינוך הממלכתי הוא הגדול במיוחד. היום בתי הספר הדתיים הם ברמה הכי גבוהה שיש כי יש סלקציה בכניסה, ואילו בבתי הספר הממלכתיים המדינה משקיעה הכי פחות. וכך

אתם מועצה יחסית חזקה מבחינת האוכלוסייה – מעמד ביניים סוציו-אקונומי מדד 8. זה ודאי מקל על הרשות, לא?

“צריך לזכור שמדד סוציו-אקונומי 8 משמעותו: מעמד ביניים שעובד קשה מאוד. הבעיה עם האתגר התקציבי היא שהמדינה הולכת ונסוגה ממחויבויותיה ומהשירותים שהיא מעניקה לאזרחים ולרשויות המקומיות, ובמקום זאת מפילה עלינו עוד ועוד מטלות. בעמק חפר חיים אנשים שמשתכרים טוב ועובדים קשה מאוד למחייתם. אבל זה מרחב כפרי, 92 אחוז מהשטח הוא חקלאי, עם המון אתגרים, ולא הגיוני שהמדינה לא מסייעת בתקציבים.

“אז אנחנו שוברים את הראש איך להשיג תקציבים לדברים הכי מינימליים. יש פה 2 מיליון מבקרים מכל הארץ בחופי הים של מועצה עם 44 אלף תושבים. מישור צריך לנקות אחריהם, נכון?! המדינה אפילו לא מאפשרת לי לגבות תשלום על חניה; וזה עוד לפני שמדברים על מצוקים שמתמוטטים, ואנחנו אחראים לטפל בהם. אלה עלויות של עשרות ומאות מיליונים.

“תקצוב לתושב במועצה אזורית עולה פי שלושה מאשר בעיר – 12,000 ש”ח אצלנו, לעומת 4,200 ש”ח בעיר, בעיקר בגלל המרחקים הגדולים והפיזור הרחב. אבל המדינה רק מצמצמת לנו את העזרה. בהסעות לילדים, למשל, הוצאות של תקציבי עתק במועצה גדולה כמו שלנו – פעם הייתי מקבלת החזר של 85 אחוז, היום רק 50 אחוז. אז נוצרת מציאות קשה מאוד שעלולה להביא לקריסה של רשויות מקומיות ואזוריות – ואת זה אני אומרת כראשת מועצה אזורית חזקה, לא חלשה. אתה יודע כמה פעמים הציעו לי להקים מדינה עצמאית בעמק חפר? להתנהל בעצמנו, לבד?”

מה הפתרונות שלך?

“אני צריכה להיות יצירתית כל הזמן. אני לא יכולה לפתוח כמה עסקים שאני רוצה – אני

תלויה בהחלטות של רמ”י. המדינה קובעת, למשל, שבערים מותר להקים בתי מלון ובתי קפה בסמוך לים, אבל בחופים אצלנו בקושי מותר קיוסק. “אני שמחה על השמירה על הטבע ועל הירוק, והראשונה שתומכת בכך שצריך לשמור על איזון, אבל אין לי יכולת לקיים שום דבר. ממש כלום. אז עודדתי מאוד את פתיחת עגלות הקפה, שהן עסק שזז, ולכן אצלנו יש הכי הרבה עגלות קפה פך נפש בארץ. זאת חוויה שמתאימה לתיירות הכפרית, והיא מאוד קהילתית. מבחינת הרשות, עגלת קפה היא הפסד כלכלי – הגבייה על כך היא אפסית, אבל אני יודעת שהיא נותנת שירות לתושבים ומעודדת תנועה לתוך המרחב שלנו. זאת דוגמה לדרך לעקוף את הגישה המאובנת של המדינה.

“אנחנו גם מפתחים חינוך מקומי חזק וערכי שהוא מגדלור אזורי רחב. אנחנו פותחים את מערכת החינוך הייחודית שלנו גם החוצה, לא מסתגרים. יש לנו ארבעה כפרי נוער, ארבע פנימיות רווחה, שלוש מכינות ועשרה בתי ספר לחינוך מיוחד, וכולם נותנים מענה לא רק לילדים בעמק אלא גם לילדים מחוץ לגבולות המועצה. בבית הספר לחינוך מיוחד ‘שבילי העמק’ יש אולי 16 תלמידים מעמק חפר, וכל השאר, כ-250, מגיעים מרשויות אחרות, מעפולה עד חדרה. כרשות חזקה יש לי עניין לתת לאחרים.”

את לא חוששת מהגירה חיצונית של תושבים פנימה?

“לא. אין לי עניין שמה שיש לי פה יישאר רק שלנו. אנחנו חייבים ללמוד ממקרה האסי – מקורות הטבע שייכים לכולנו, וכולם ירוויחו אם כל הסביבה תוכל ליהנות ממה שיש לנו. כאן לא עולה כסף לראות צבים או את מצפור השקנאים, כי הירוק הזה שייך לכולם. התנאי היחידי הוא שתשמור עליו, שתהיה חלק מהמערך שמאזן בין הטבע לאדם. אל תקטוף מהעצים, ואל תזרוק במבה לצבים.

“עוד עיקרון שאימצתי הוא להילחם ב’אכילה’ העירונית של בנייה בלתי פוסקת, באמצעות הכרזה

אחד הדברים שנראים הכי הזויים היום הוא לדבר על ירוק בזמן שיש חטופים או מלחמה.

"אני נזכרת בימים שלפני הבחירות, שאמורות היו להתקיים בסוף אוקטובר 2023. הייתי אמורה לעלות עם קמפיין שעוסק בנושאים הירוקים, ומציג את העובדה שאנחנו המועצה הכי ממחזרת בארץ שנה אחר שנה, מועצה שעוסקת באנרגיות ירוקות ובחדשנות. ואז קרה השבעה באוקטובר, ופרצה המלחמה, הבחירות נדחו לפברואר 2024, וכבר אי אפשר היה להזכיר את הדברים האלה, ואי אפשר היה לדבר על שוויון מגדרי. פתאום, באופן טבעי, כל השיח השתנה. אבל אני מאמינה שהצו שמונה האמיתי שלנו הוא לדבר על דברים שגורתיים כביכול, כאלה שייתנו כוח להמשיך הלאה. זה התפקיד שלנו בשביל לייצר חוסן בציבור".

על גנים לאומיים. במסגרת הוותמ"לים (ועדה למתחמים מועדפים לדירור) יש סכנה שהירוק ייעלם ממרכז הארץ. אני מסתכלת על בקעת אונו, למשל, שהפכה להיות כולה עירונית. אז אנחנו מקדמים בעבודה מאוד קשה את תוכנית 'האי הירוק של המרכז' – הפכנו את הביטוי הזה, אגב, לסלוגן של המועצה. אנחנו מצופפים את השטח הבנוי בשביל לא לזלול שטחים ירוקים, כי אחרת מאות אלפי יחידות דיור יקומו בכל השרון, ולא יישאר שום טבע. לא סביר בעיניי שבשביל שאדם במרכז יראה סוס או עגל הוא יצטרך לנסוע לגולן. "אז אנחנו מנסים להכריז על הקמתן של כמה שיותר שמורות טבע, גנים לאומיים ופארקים לאומיים, כדי להגן עליהם מפני ועדות התכנון שממהרות להקים עוד שכונה ועוד שכונה. אני חייבת ליצור איזון, אחרת כל המדינה תהפוך לשלמת בטון ומלט".

צו שמונה זה לעסוק בשיגרה.
מימין: הפארק בנחל אלכסנדר.
Kippi70, CC BY-SA 3.0, via
Wikimedia Commons
משמאל: צב רך, RonyH73,
רישיון-השימוש
[https://he.wikipedia.org/w/index.
php?curid=2103414](https://he.wikipedia.org/w/index.php?curid=2103414)

כאן לא עולה כסף לראות צבים או את מצפור השקנאים, כי הירוק הזה שייך לכולם. התנאי היחידי הוא שתשמור עליו, שתהיה חלק מהמערך שמאזן בין הטבע לאדם.